

0-1 b

Games and pastimes of Setswalo and Mamabolo
people
s430(3) ~~11/63~~ Letsoalo, S.S.

1. Dithalokô tsa setšhaba

Batho-ba-baso ba na le dithalokô tse dintsi tsa setšhaba kamoka. Go na le tsa bana, tsa bašimanyana, tsa banenyana, tsa masogana, tsa banyana le masogana, tsa bašimane le banenyana, tsa banna le tsa basadi.

Lenaneô la dipapadi.

Tsa Bana.

1. Sankolokotlane
2. Santikwe
3. Tšhweu-ke-ya-mang
4. Go phurunka lefsikong
5. Go bala menwana

Tsa Bašimanyana

1. Go hlaba tsike
2. Go ntšha digonya
3. Go šiana ka lebelô
4. Go kôpakôpiša dipatla
5. Go raloša dilô tsa botsopa
6. Go thedimoga lwaleng
7. Go hupana (katana)

2. Tsa Bašimanyana le Banenyana gotee

1. Go khutêlana mabyanyeng
2. Go nea (fôma) bokoti

Tsa banenyana

1. Kgantsetse-malegodí
2. Go kâta dikêtê
3. Tshêrê-tshêrê
4. Go tôma-tôma
5. Lantshwa-ntshwane

Tsa Masogana

1. Go rathana ka dikgati
2. Go tuntôla madibeng
3. Go beêtša makaba
4. Go raga letlô

s430

Tša Banyana le Masogana.

- 1. Mantlwa-ntlwane
- 2. Go betha kgati
- 3. Go bina dinaka

3. Ya Banna.

- 1. Go thea moruba

Ya Basadi.

- 1. Go bêtha kgwele (kgole).

Bjale a re di tseeng ka lenaneô la tšôna gomme re di hlaloseng kamo re ka kgônago.

Tša Bana.

Sankolokotlane

Bana ba banyenyane ba kgahlwa ke thalokô ya bošilo go motho yo mogolo. Ge ba raloka papadi yé, ba šalana moragô. Ba tla kitima ka leoto le tee.

Thalokô yé e thabiša molebeledi gotee le baraloki ba yôna. Motho wa bôna o re go lapa ka le lengwê, a thôma ka le lengwê. Gôna ge ba kitima bjalo o tla hwêtsa ba hwile ka disêgô.

Santikwe-dikwane.

- 4. Bana ba swarana ka matsôgô gomme ba dira lešaka le legolo go ya ka palô ya bôna. Bjale ba tla thôma go kitima ka Iêbelô le legolo kudu kamaatla. Kamorago ba lesana, yo mongwê le yo mongwê a dukoloxa a nnoši.

Ge ba dirile bjalo, maahlô a bôna a tla thôma go fifala gomme hlôgô ya dukologa. Motho wa bôna o tla leka go šma felô gotee, fêêla a ka se kgônê ka gobane o swerwe ke madišane. O tla bôna mongwê a hlahlêrêga a wêla kua, mongwê le yêna kua.

Ge samadikwe se tloga, ba tla thôma gašê.

Go bala menwana.

Menwana ya seatla e na le maina a yôna. Bana ba kgobokana, ba thôma go ôpêla koša ya maina a menwana.

K34/63

s430

wo ke Monwana wa Mogogorupo
 wo ke Tshupa-Tshupa-'a-baloi
 wo ke Thabana-ya-gare-ga-dingwê
 wo ke Kadika-'a-motse-wa-lekgwara
 wo ke Topo-se-masepela-pudi-dingwê-di-
 bohlale-mangongotwana.

Ge ba fihla mafelelong ba hwa ka lesêgô.

5. Go phurunka lefsikeng

Bana ka nnoši ba tla kgêtha lefsika la go namêlêga. Ba tla le namêla ba šalane morago gomme ba fofêla fase ka o tee, ka o tee. Mothe wa bôna ge a fofa o re: "Thurr!" ge a wêla fase a re: "Katankaa!"

Thalokô ya bana ke disêgô fêla. Ga go papadi e hlôkago lesêgô. Mo ba dirago kantlê le lesêgô ke ge ba ekiša batho ba bagolo - ge ba dira dikêrêkê, difofane; goba ba ekiša bořhelô bja mma le papa le bana ka gaé.

Tshweu-tshweu-ke-ya-mang?

Bana ba kgobokana gomme ba khuparêtsa diatla. Ba tla thôma go ôpêla ba re: "Tshweu-tshweu ke ya mang? Ntsaka-tsaka ke ya mang?"

Ge ba fihla go "tshweu-tshweu", ba tla khuparolla diatla tša bôna. Ge ba fihla go "ntsaka-tsaka", ba tla buša ba di khuparêtsa.

Ngwana yo diatla tša gagwê di nago le ditšhila, ba tla mo sêga go fihla ge a lla goba a eyo di hlapa.

6. Tša Basimanyana

Go hlaba tsike.

Madišong bašimane ba raloka tsike. Ba tla kga makřêpêtle a sekgôpha, ba a riřaganya ditsêkana tše dinyênane kudu kamaatla. Ditsêka tšeo di bitšwa "dikgomo". Dikgomo di ka fetafetana.

Ba tla nyaka meotlwa ya mohlono go hlaba dikgomo tšeo ka yôna. meotlwa yeo e bitša "ditêkô". Mongwê le mongwê o inyakêla têkô ya gagwê.

Ge tšékô e betšwa bjalo ka ge motho a swere pene ya go ngwala, ba re "o hlaba ka letsolo". Tšékô e swarwa ka mokgwa wo: Nhla ya yôna e ithšéka ka mogogorupo, e ka fetšela godimonyana. Thabana-ya-gare-ga-dingwê e tla tšékô ka fase gomme e leka go e phenkgolêla godimo, fêêla mogogorupo o e kitêla fase. Ge mogogorupo o lesa, tekô e a hlaba. Kadika wôna le wôna o gatšélêtsa tekô g fase ka kutung. Mênwâna, o monyane le tšhupa, ga e kgome tšékô.

Baraloki ba tla dula ka lešaka. Dikgomo di tla išwa kgorong mo ba thômago go di hlaba ka go phakêtsana. Wa go se kgôntshise, o tla hlaba ka e tee ka dipedi, mola bakgoni motho a hlaba ka dihlano, ka ditshelêla.

7. Wa go hlaba ya mafšlêlô o bešletšwa g kgomo ke wa kgaufsi naš. O tla di hlaba ka e tee ka e tee. Ge a e fošitše, e fetšela pele. Wa pele ge a e hlaba, yêna o tla thôma go mmeêlêtsa tša gagwê, bjalo-bjalo go ya kamo ba dutšego.

Go fêtsa dikgomo tša motho ke go mo antshwa nngamo. Go fa motho kgomo ke go mmeêlêtsa. Ge a hlabile kgomo, o tla ôpêla a re: "Ga di ye kgorong, Morwa-Mmapela; re hlaba tsike, Morwa-Mmapela."

Papadi ye ga e fele kapela. Go fêla ga yôna ke ge yo mongwê a ba feditše kamoka. Baraloki ba yôna ba ka hlwa ba dutše ka fase ga moriti wa mohlono letšatši kamoka.

Digonya.

Gôna ge ba raloka tsike, go tla nyakêga motho wa go eyo buša mehlape. Ge ba kgalêtsana, yo mogolwane go bôna o tla dira digonya.

- O tla kga mahlare a go lekana palô ya bôna kamoka. Mahlare a go lekana batho ba swanetšego go eyo buša mehlape a tla ripja
8. dinhla. Mahlare ao a go ripja dinhla ke tšôna "digonya".

Bašimane ba tla bitšwa go tlo ntšha mahlare a bôna gôna mo mefarong ya menwana ya gagwê. Yo a ntšhago tswêtswê, lehlare la nhla, yêna o lokologile, yo a ntšhago segonya, lehlare la go ripja nhla, yêna o swanetše go yo thibêla diruô.

K34 / 63

s430

Ge motho a na le madi-mabe, yêna o tla hlwa a ntšha digonya gomme a eyo buša mehlape. Ge a ntšhitše segonya, ga go kamo a ka ganago go eyo thibêla.

Go šiana ka lebelô.

Ba tla bešlana dibaka mo ba swanetšego go eyo thopa gôna. Ba banyenyane ba ka šiana gabôna, ba bagolwanyana ga bôna.

Ba tlatloga ba kitima ka lebelô le legolo go eyo thopa gôna mo. Ge ba fihlile, ba tla dula moriting ba hêma gabohloko.

Mošimane wa lebelô o tla hwetša e ka ga a gate fase. Ge batho ba kgotša lebelô la gagwê ba re "Ga a kitime, o re ba ile."

9.

Go hupana (go katana)

Mo papading ye, 'thaka tše pedi di a swarana gomme yo mongwê le yo mongwê a leka maatla go kata yo mongwê fase. Go swaraneng ga bôna, mongwê o tliša letsôgô le lengwê ka fase, le lengwe ka godimo.

Ge ba ranyane ga tee, ba swanetše go tloša "sankhubo"; ke gore ba swanetše go hupana gapê la bobedi. Ge motho a ka hupja ga bedi ke moka o paletšwe. Fêêla ge a sa belaêla, ba ka hupana gabedi gapê.

Go hupa motho mola a sa itebetše, ke go mo lalêtsa. Go hupa motho ka go mo phereketša ka leoto, ke go mo tšea ka sepê. Go hupa motho ka go mo thinya mokôkôtlô ke phôšô. Tšôna tšeo kamoka ga di dumelelwe.

Go thidimoga lwaleng.

Ba tla nyaka lwala la go kgomoša go ikêtle. Ba tla kga mašaša go thedimoga ka wôna. Thabeng ya Hwiti go na le sethedimogo se sebotse se segolo. Mohla wa matobe bašimane ba hlwa gôna moo. Lwala leo le thedimôša kudu kamaatla.

10.

Go kopakopiša dipatla.

Bašimane ba rêma dipatla tše dibotše, tša dikopana. Mongwê le mongwe o rêma tše di lekanego palô yeo ba kwanego ka yôna.

s430

Ba tla êma felô gotee gomme ba totomiša dipatla tseo. Ga ba di betše fêšla, ba di foša gore patla e tôtômê ka dinhla tša yôna tsé pedi.

Yo ya gagwê e fetilego tša bôna kamoka ke yêna a fêntšego. Ba tla di tšea gapê gomme ba thôma sammalešwa ba tšwêla jele. Ba tla no dira bjalo-bjalo.

Dilwana tša go ekiša tše phelago.

Bašimane ba ratile kudu go ekiša dilô tše phelago ka dilô tša go bojja ka botsopa. Ka bjôna ba bopa dikgomo, batho, dikoloi le dilwana-lwana tše dingwê.

Ge letsopa le se gôna, ba tla tséa mafsika a êmêla dilwana tseo. Maloba a digwere le wôna a ka šomišwa bjalo.

11. Dikgomo di a lohlantšhwa; batho ba boledišwa; bangwê ba gama dikgomo. Dikoloi le dilei di rwala diphahlô; bangwê ba lema, bangwê ba lwa goba ba rogana; go dirwa dilô kamoka tše šongwago bophelong bja batho.

Ditšhôsane le tšôna di ka ralošwa bjalo. Mešuté e ntšhwa mabôlêla gomme e a lwešwa. Ditšie di a kgokêlwa gomme di gogišwa mašaša. Dikhunkhwane di a ralošwa.

Gôna ge go dirwa tseo, ke lethabong; ke toropong; ke polaseng. Moka tseo tša dipolase le ditôrôpo di ka swantšhwa ke ba lehono. Kgalê re be re sa di tsebe.

Tša Bašimane le Banenyana gotee.

Go khutêlana mabjanyeng

Bašimane ba hlakana le banenyana go raloka papadi ye. Bôna ka nnošî ba tla arogana diripa tše pedi. Seripa se sengwê se tla tloga sa ya go khuta gomme se sengwê se tla ya go tsoma seo.

12. Mola ba khutile, sehlopha sa batsomi se tla goêlêtsa, sa re: "Nônyana, nônyana letša molodi." Yo mongwê wa ba go khuta c tla letša molodi. Go letša molodi ke gore etlang re lokile. Batsomi ba tla thôma go ba tsoma.

s430

Ge yo mongwê wa ba go khuta a bonwe, yêna o tla goêlêtsa a re: "Wa gešo o no re ngono-ngono!" Bale ba tla fêla ba goêlêtsa ba re: "Nônyana, nônyana letša melodi".

Ge ba sa bonwe kapela, ba ka letša molodi go bontšha thokô yeo ba lego go yôna. Ge ba bonwe kamoka, bale ba go khuta pele ba tla šala, ga eyo khuta ba bangwê.

Ke moka ke yôna thalokô. Ba tla no dira bjalo. Mogongwê mošimane le ngwanenyana ba tla khuta segotleng se tee.

Go nea (fôma) bokoti.

Le mo thalokong ye, ba a hlakahlakana. Motho o tla thôma a re: "A re neyeng bokoti". Go tla kgêthwa mellwane ya mo papadi e tlogo ralokêlwa gôna.

Yo a swanetšego go fôma ba bangwê, ke gore bokoti ke bjabô. Ge motho a tshetše mellwa, bokoti e ba bjabô. Yêna o swanetše go 13. rakadiša ba bangwê. Ge a ka kgoma motho ka seatla, ke gore o mo neile - o mo file bokoti. Yêna o a tšhaba gomme yeo a neilwego o tla thôma go kitimiša ba bangwê.

Gantši papadi ye e atiša go ralokwa go dukologa sehlare goba lefsika le legolo. Motho a ka namêla lefsika a ba a phurunkêla ka thokô ye nngwê. Ge motho a se na lebelô le bohlae, go tla no kitimiša yêna a e tee. Ba bangwê ba tla mmitša "mašaa-lebelô".

Mafelelong ga thaloko ba goêlêtsa kudu ba re "Thluruwee!" Mongwê le mongwê o tla tšhaba a nyaka lehlare la mošunkwane, a le tšea a le gomarêtsa phatleng. Yeo bokoti e lego bja gabô o tla leka x kamaatla go bo nea yo a sešego a dira bjalo.

Bao ba dirilego bjalo ba tla goêlêtsa gapê ba re "thluruwee!" Mong wa bokoti ge a le bohlae, o tla raka motho o tee gore a mo šitiše go kga lehlare leo. Gôna ge ba rakana bjalo, ba bangwê ba tla thôma go ôpêla ba re: "Mašala-le-bokoti, mašaa-lebelo, o tla lala a phura dithêtsê." Ke go fêla ga papadi.

s430

14.

Tša BanenyanaNkgantsetse-malegodí.

Banenyana ge ba raloka papadi ye, ba éma ka go šalana morago. Ba tla kgêtha yo mogolo go bôna go ba éta pele. Ba bangwê bôna ba tla swarana kamorago ga gagwê. Go tla kgêthwa yo mongwê gapê go ba mmalegodí.

Malegodí o tla leka kamaatla go eyo swara wa kamorago ga bôna; mmago-bana le yêna o tla leka go thibêla malegodí; bana le bôna ba tla tšhabêla kamorago ga mmabô.

Ge malegodí a swere mongwê, yêna o ripja sehlopheng, ba re o hwile. Go tla dirwa bjalo go fihlêla malegodí a fêtsa bana kamoka. Bjalo ke gore papadi e fedile. Ba tla thôma ka boswa gomme go tla kgêthwa bo-malegodí le bo-mma ba bangwê.

Gôna ge malegodí a ba kitimiša bjalo, ba tla kitima ba ôpêla, ba re: "Nkgantse-malegodí, Nkgantsetse-malegodí".

Papadi yeo e kgahlíša ge mma le malegodí e le batho ba bohlale ka babedí. Ge yo mongwê wa bôna a se bohlale, thalokô e fêla kapela.

15.

Go kêta dikêto.

Banenyana ba nyaka manyêta a pitša ya go thubêga, ba a phumaganya gore a bê a manyenyane kudu. Ba tla raloka ka palô yeo ba ka kwanago ka yôna, gantsí ka mangêta a 12.

Ba tla thala lešakana fase gomme dikêto tša tšhêlwa kagare. Mongwê o tla thôma a re: "Dikêto ke tšéso!" Mongwê o tla phaka go mo a fetola a re: "Ke letsôgô la gagô". Bjale ba tla dula ka lešaka go ya ka mo ba latêlanago ka ge ba dira "ke letsôgô".

Mongwê le mongwê o nyaka lefsikana la nkgokolwana. Lefsika leo le bitšwa "mokêto". Ge ba kêta dikêto, go thôma yola wa go re dikêto ke tsabô. Ge a fošitše, go kêta "letsôgô" la gagwê.

Ge ba kêta dikêto, motho o foša mokêto godimo. Ge o sa ile godimo, o tla šala a gogolêla dikêto kantlê ga lešaka. A ka di gogola kamoka goba palô e a ratago. Ge a ka se gogolê selô ke "ntshwe", o fošitše.

K34/63

s430

Ge mokêto o boa fase, o tla o kaba gapê gore o se wê fase. O tla o phoša gapê, ge o sa ile a šala a gogolêla dikêto ka
16. lešakeng gomme a šadiša e tee ka ntlê. O tla dira bjalo go fihlêla a di fêtsa kamoka.

Ge a ile a gogolêla kêtô e tee kantlê, g ke gore o swanetše go phoša mokêto godimo-dimo gore a hwêtsa sebaka sa go e bušetša le go bca le ye nngwê ka sebaka se tee. Go dira bjalo ke go "thanthasola". Mokgwa wo mongwê wa go kêta dikêto ke wone wo wa sa-mothanthasola.

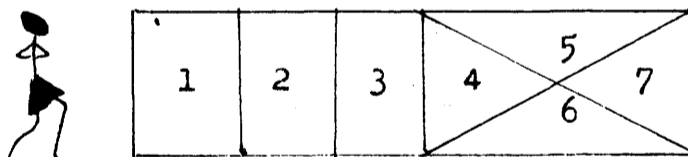
Ge a di feditše kamoka, o tla di bušetša lesakeng gapê. Bjalo o tla kôta a šadiša kantlê ka dipedi ka dipedi. Kamorago o tla šadiša ka ditharo, bjalo-bjalo go fihlêla go 12. Bjale a ka thôma mathomong gapê.

Tshêrê-Tshêrê.

Banenyana ba thala mašaka fase. Mongwê le mongwê o tla inyakêla sekgêrwana sa lengêšana. Sekgêro seo se tlabetšwa ka lesakaneng gomme sa ragêlwa ka go la pele ka lecto, motho a le ka sankolokotlane.

Le gona mo ba raloka ka "thšêrê-thšêrê ke yešo; ke letsôgô la gago".

17.

Lengêšana le belêtswa ka lešakeng la 1. Ngwana-'a-ngwanenyana o tla tsêna ka sankolokotlane gomme a le ragêla ka go lešaka la 2, le go la 3, le go la 4. Byale o tla êma ka maoto a mabedi, le lengwê ka go 5, le lengwê ka go 6, gomme a tôpa lengêta leo ka go 4. Ka go 7 o gata ka lecto le tee, ke moka o tšwelê gomme a ka gata fase ka maoto kamoka.

Ge a bošlêtsa la bobedi, o tla thôma go betšêtsa ka go lesaka la 2. Ge a bošlêtsa gapê o tla thôma go la 3, bjalo-bjalo.

K34/63

s430

Go ntshwétša papadi ke go e foša:-

- (a) Go phoša lengêta ka gošele.
- (b) Go gata fase ka maoto a mabedi.
- (c) Go gata godimo ga mothalo.
- (d) Go se khutšê ka go 5 le 6.

Papadi yôna ga e na mafêlêlô. Go fêla ga yôna ke ge baraloki ba lapile. Yeo a tšweleletšego gantši ke yêna e a fêntšego.

18. Go tôma-tôma

Banenyana ba swara fase ka diatla gomme ba phôša maoto godimo. Ba tla sepele ka diatla bjalo maoto a ile godimo.

Ge motho a sa ithuta thalokô yeo, o tla hwêtsa e le mošomo wo bothata. Bac ba o kôna go ba kôna le go šiana ka mokgwa wo.

Mantshwantshwane.

Banenyana ba kga matlakala a sekgôpha. Ba tla êra dipitsana fase. Ba tla nyaka dithatê ba phula sekgôpha, ba swahlêla dinama le metsi a sôna kamo dipitseng. Ba tla šila bupi bya mabu goba leswika gomme ba faša ba dira bogôbê.

Gapê ba tla aga dintlwana tša mabu, ba nyaka bathwana ba mafsika. Dilôntšeo kamoka di tla šomišwa bjalo ka mma le papa le bana ka gaê.

Papa o tla bêtha mma; mma a roma ngwana; bana ba lêla bana; go a solwa magôbê, go a lewa, gwa rôbalwa. Bjale ka ge re bone bašimane ba raloka ka dilô tša letsoya, le banenyana ba bjalo.

19. Mošomo goba thalokô yeo o bitšwa wôna mantshwantshwane.

Go thothomêtša.

Papadi ye e nyakile go swana le dikêtô. Banenyana, mongwe le mongwê ba nyaka mekêtô e mebedi. Ge ba thothomêtša, motho o betša mokêtô o tee godimo. Pele ga ge a o kaba, o tla betša wo mongwê gomme ya fapanana sebakeng, bjalo-bjalo.

Ga se papadi ya bônôlô, e tšea sebaka go ithuta yena. Mekêtô ga e a swanêla go bêthana, le gôna mongwê o seke wa wa fase.

s430

Kopêlô ya thalokô ye e re:

Thompane thothompedi marokolopedi a bo-Ngwato.

Ngwedi towê o ya kae?

"Ke ya Lesaô."

Selaô kae?

"Ga Maepane."

O botšê Maepana a tsogele keno;

*Kgomo tša mahlape ke gapile;

Ke gapisitšwe ke Tšhêrêre, Thungwa!

20. Ka ntšha pholwana ka hlaba, thungwa!

Ka re ke dipitsi di a tla,

Dilô tša mešitô e megolo.

E! E! E! E!

Kua mošê keng?

"Ke lekôpa thêrô".

Lôna le dirang?

"Le bolaya kgaka".

Mogale ga a je kgaka,

O nwa metsi fêêla.

E-e-e! E-e-e!

Bao ba šetšego ba di kgôna, ba ka thothompêtsa le ka mekêto ye merago goba e menê ka diatla tše pedi.

Mo thalokong ye, banenyana ba ka raloka e le sehlôpha. Ba tla thôma ka nakô e tee kamoka. Yeo a ntshwêtsago o tla éma gomme ba bangwê ba no ba ba tšwêla pele. E a šalago a sa kêta a le tee le mola ba bangwê ba ntshweditše, ke yêna yeo a fêntšêgo.

21.

Tša Masogana.

Go rathana ka dikgati.

Masogana a kga dithupa tše ditelele. Motho wa bôna o swara patla le thupa ka letsogong la nngêlê, a ba a swara thupa ye nngwê ka go le letona.

s430

Letsôgô le letona ke la go bêtha gomme le letshegadi ke la fahla dithupa tsa motho yeo a bêthanago le yêna.

Ka dithupa tseo thaka ya masogana o tla gâbêtlana. Mofeti wa tsela a ka hwêtsa eka ba a lwa kganthe ba a raloka.

Go tuntšla madibeng.

Masogana a tla nyaka bodiba bjo bogolo-golo gore ba tle ba ye go rutha go bjôna. Papadi ye le bašimane ba nayô marega mola dikgomo di eja mogwanyane.

Ba kgôna go thala ka sa-kapele, ka lehlakori le ka sekodi. Gapê motho a ka thala a w swintšê ka fase ga meetse.

Ba ka nea bokoti ka go thala; ba ka šiana ka lebelô la go thala; gapê ba ka phadišana ka go swinya sebaka ka meetseng.

22.

Go namêla makaba.

Masogana a namêla dikgomo gomme ba beštsana ka tšôna. Kgomo ya go namêlwa e bitšwa lekaba.

Kgomo ke phôfôlô ya go se namêlêgê. Thalôkô yé e na le kotsi e kgolo ge motho a sa hlokomele go g namêla dikgomo ka tsebô. Bôya bja kgomo bo a thedimôša.

Go raga letlê.

Masogana a arogana dihlopha tše pedi ge ba raloka papadi yé.

Sehlopha sa pele se éma fase ka maoto, fêêla ba swarêlêla fase ka diatla ka nthagô. Sehlopha sa bobedi se tla éma krojana le bôna.

Ka taêlô ya molaodi wa papadi, ba sehlopha sa bobedi ba tla kitima gore ba fetê magareng ga ba sehlopha sa go swaralêla fase ka diatla. Bale le bôna ba tla itukišetša go raga motho ge a leka go feta mokgahlong ga bôna.

Motho ge a ragilwe, o bitšwa e a hwilego. Yêna o tla dula fase.

23.

Bao ba fetetšego kamošê ba tla boya gapê go feta magareng a bôna. Papadi e nyaka bohlale go baragi le go baragiwa.

Mafêlêlê a papadi ke ge baragiwa ba ragilwe kamoká. Bjale ba tla thôma ka leswa, baragi ba pele ba ba baragiwa gomme baragiwa ba pole ba ba baragi.

Tša banyana le Masogana.Mantlwane.

Yōna ke thalokō ya bošego, lehlabula. Banyana ba tla aga dintlwana, mantlwane, ka mafsika le maraga. Mantlwane a ka tšea matsatsi go agiwa.

Ge a fedile, banyana ba tla nyaka dilwana-lwana tša dijō tša lehlabula go batswadi ba bōna. Manthapama a letšatsi la thalokō yeo, dilō tšeo, le ka dibjana, di tla rwalēlwa mantlwaneng.

Bōna banyana ba tla ikgēthēla gare ga bana ba motse, bana ba 24. bōna. Bana ba tla thuša bo-mmabō go nyaka dilō tša go eyo apea lehlabula mantlwaneng. Gapš banyana ba tla ikgēthēla masoganeng banna ba bōna. Ga se banna ba nnete, ke papadi fēšla.

Bjale ka letšatsi leo banyana, bašimane, banenyana le masogana ba tla ya mantlwaneng ge letšatsi le thapama. Ge dijō di sa apeilwe, ba tla ba ba raloka. Mantšeboanyana ka ngwedi wa letōpa-nta, ba tla dula fase ba ja dijō tšeo.

Ka lentlwaneng le tee go dula papago-bana, mmabō, barwa le barwedi. Aowa, ke ka gaš go napile go thupetše. Mmago-bana o tla sola maraka, marōtsē, mafela, ditloo le lehlabula ka go tlala ga lōna. ba tla thōma go tsea magang ba ntše ba eja.

Batho bao ba se nago ka ga bōna le bōna ba ka tla. Ba tla fiwa dijō ke ba bangwē. Bōna ke baeng motseng.

Ge go llwē, ba tla tšwa ka mantlwaneng ba eyo raloka kua kgakala gapš. Mogongwē dikgogo di ka ba tša lla ba sa raloka. 25. Mola ba lapile go raloka, ba tla ya magaš. Ge ba fihla gaš ga ba sa ja selō, ba khotšhe, go šetšé go ya mantlong.

Go bētha kgati.

Masogana a tla namēla thaba go ya go loga kgati ya modi. Ba tla loga tše dintšinyana gore ye nngwē ge e kgaogile ba tšēš e nngwē.

Manthapama, mola go se sa fiša kudu, ba tla boya gaš le dithapo tšeo. Banyana ge ba ba bōna le bōna ba tla batamēla ka kgorong. Ba tla tsēna le kgati thaka ya 'ntshogana.

Ge batho e le ba bantši kudu, ba ka arolwa ka dihlopha. Fēšla

s430

sehlopheng se sengwê le se sengwê go hlakanana banyana le masogana.

Batho ba babedi ba tla swara thapo ka dintlha. Ba tla behiŝa thapo x fase gomme e mōna ka godimo ka mokgwa wa go dukologa. Batho ba tla e tsênêla.

26. Ge kgati e bêtha fase batho ba tla fofêla godimo gomme ya buŝa ya ba pōta ka godimo ga dihlogō go boa ka thokō ye nngwê gape. Taba-kgolo ke gore thapō e se kê ya thibêlwa ke maoto a bōna.

Ge kgati e bêthwa ka go phakiŝêtsa kudu kamaatla, ba re ke "segapo-gapo sa mmatswalê" goba "sehwiidi-hwiidi". Ge kgati e bêtha gabedi ka go phakiŝêtsa le gabedi ka go lêpoloŝa, ba re ke "eyo kgêla mmago meetse".

E a ŝaêtsago gomme a thibêla kgati, o a tŝwa, a eyo swara. Baraloki ba tla no ŝiêlana go swara bjalo. Ba go kŝona kudu motho o tla ba a tloga e seŝo a swara.

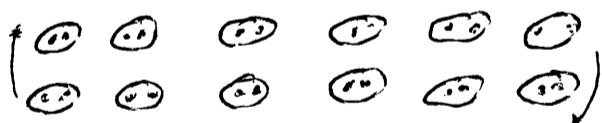
Papadi ya Banna.

Moruba.

Moruba ke papadi ya banna. Baŝimane le masogana ba ka e raloka le bōna. Motho ge a ithuta yōna o thōma ka go raloka "semêê".

Semêê

27. Semêê se ralokwa ka meta ye mebedi ya mahudu. Mahudu a bitŝwa maŝaka, gomme mafsika a bitŝwa dikgomo. Re hlahlêla dikgomo ka dipedi ka dipedi:

botelle bja semêê bo tla no ya ka go rata ga baraloki; gantŝi ba dira l2. Papadi e ralokwa ke batho ba babedi. Ba raloka ka go ŝiêlana ba tla thōma mo maswayong (x) gomme ba ya ka thokō ye nngwê ba ŝalane morago.

Motho o tla tŝea mafsika a ka lehudung la go thōma gomme a lokêla le lengwê ka moleteng wa kgaufsi, le lengwê ka moleteng wa ka pele. O tla no dira bjalo a thōma ka dikgomo tŝa ŝaka la kamoragō.

s430

Baraloki ba tla no šalana morago bjalo. Go tla ba le nakô ye nngwê yeo moraloki a swanetšego go raloka gabedi goba go feta yo mongwê a moletotše. Nakô yeo ke ge semêš sa gagwê se llile.

Semêš se lla bjalo:-

Ge di le bjalo kua pele, ke gore semêš se a lla, se re mē!

28. Gapê ge motho a tšea tše nnê tša kamoragô, k di tla letša semêš gapê. Moraloki yo tša gagwê di leditšego semêš, o na le go raloka gapê yola a ntše a mo letetše. Mořongwê motho a ka dira semêš ga nê goba ga hlano, ke gore o tla hlatlantšhêtsa go raloka go lekana le go lla ga semêš sa gagwê.

Ge a swere lešaka la wa pole, yêna lešaka leo ga a sa le tšea, o tla raloka ka a pele ga a go swarwa fêšlê. Lešaka la morago ke lôna la dikgomo tše dintši. Ge go swerwe lôna, maswari wa lôna ge a tlile go raloka ka lôna o tla tšea masaka a mantši.

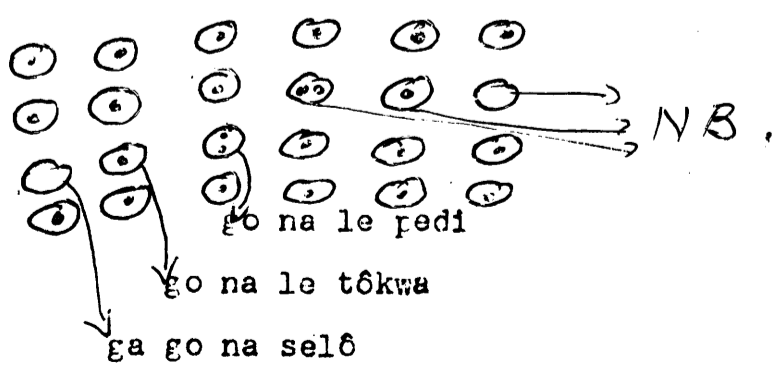
Ge motho a thopetšwe mašaka kamoka gomme a šetše ka kgomo e tee, yêna ge a raloka ka yôna o na le go tšama a tshela lehudu le lengwê gomme a têma go la bobedi. Ka 'baka leo o tla ba a swara lesaka le lengwê. Ka lôna o tla buša a swara a mangwê.

Go fêla ga papadi ke ge yo mongwê a ka swara mašaka a yo mongwê kamoka. E tšea sebaka go fêla. Go kula ga motho ke ge a raloka ka phôšô.

29. Maruba ka lešite.

Maruba tii-tii o ralokwa ka mahudu a meta e menê. Ge ka lehudung go na le thuba e tee, ba re ke "tôkwa". Ge dithuba di le pedi ba re ke "pedi". Go na le tharo, nnê, hlano, bjalo-bjalo.

Maruba wa tôkwa fêšela o gôna, o hlahlêlwa bjalo;)

s430

Moraloki o bapala ka meta e mabedi e lego ka thôkô ya go yêna. Bothômô ke gôna mo mahudung a mararo a hlofong. Le ge moruba e le wa tše pedi tše pedi, hlôgô yôna e no ba bjalo.

Go thea moruba go swana le go raloka semêê. Ihañanô ke gore ge re ethwa moruba, mo re beago thuba ya mafêlêlo re a e rwala le tšeo di bago gôna gomme ra tšwêla pele ka mokwa wo.

30. Ge mo re beago ya mafêlêlô ge se na selô, gôna re a kâtêma, êma, tema; - ke gore re a e bea.

Ge re ka hwêtsa gore gôna mo re têmaro gôna go lebane le dithuba tše dingwê tša ka thokô ye nngwê, ke gore re di hlabile. Tšona tšeo re di hlabilego re a di tšea, ra ba ra ba le go ntšha dikgomo tša lešaka le lengwê mo re ratago. Tšeo tša morago di bitšwa "hlofô". Ge motho a hlabile mahudu a mabedi ke gore o kx hlabile malwê. Ge di hlaba di ba bjalo:-

O temile fa gomme x o hlabile malwê a mahudu a mabedi a ka thoko. Meta ya go hlaba ke ya gare fêêla. Ge nke pedi ye ya gare e be e se gôna, nke a sa hlaba selê le ge tókwa ela e le gôna.

he raloka go tloga ka letsogong le letona go ya ka go la nngêlê.

31. "Holoholo" ke moruba wa go hlaba kgomo e leng ka ntlê kagare go se na selô.

"Fogopogo" ke tókwa ya go hlôka pedi, ga e rwale. Motho o no tšema ka letókwa fêla.

Go "kulana" ke ge motho a raloka ka bokalatšane, a utšwa matókwa le mahudu bjalo-bjalo.

Moruba ke papadi ya go šita kudu. Re šitwa go hlalosa go feta mo, fêêla go bônagala gore re lekile go e fêtlêka ruri.

17*

K34/63

s430

Mogongwê banna ba dira moruba wa botelele bja go fihla 24. Banna ba bantši ba ka raloka go wōna. Ba tla thikišana go nyaka dihlole le go bōntšhana mahlabō.

Ge batho ba raloka ka go kulana, thalokō ye e na le dintwa tše dintši. Ge baraloki e le batho ba hlaloganyō, ba go kwana, ke papadi ye botse kamaatla.

Madišong bašimane ga ba dumêlêlwa go thea moruba. Banna ba re ke kgoka-badiša. Bašimane, badiša, ge ba ka dula go yōna ba dutše. Ge ba tloga, ga ba sa tseba le mo mehlape e lego gōna.

32.

Papadi ya Basadi.

Kgole goba kgwele.

Yōna ke thalokō ya sesadi. Banyana le banenyana le bōna ba dumêlêlwa go e raloka.

basadi ba arogana dihlopha tše pedi. Ba tla nyaka lerapo la kgokolwana, gantši khuru goba kgwele ya kgomo. Mosadi yo mongwê o swanetše go ba le moopu (patla) wa go bētha kgwele ka wōna.

Ba tla e bea motho a e ropa ka go e bēthēla kgolō. Ba ba tla leka go e bēthēla dinong tša balé, le balé le bōna ba tla leka go e gomisētša dinong tša bōna. Ke gore ba tla e baka bjale.

Lepatlêlō la kgwele e no ba lebala fēla. Mo gongwê dinō di ka katologana ka dimaele tše pedi goba tše tharo. Ga go raloke basadi ba banē goba ba bararo, aowa! go raloka basadi ba masome a makalo.

Go nwa ga kgwele ke ge e fetile dinō. Kgwele ga e swarwe ka diatla. Ge motho a e swere, ba tla e ropa gōna mo gomme ba e ropēla gōna kua dinong tša gabō.

33.

Kgwele ge e bethile motho, ba e tšea gomme yo a mmethišitšego yōna o tla e kōkōtēla ka moopu gōna mola godimo ga nthō. Seo ke go thibēla maruruša.

Papadi ke ya letšatši kamoka, go thōma ka morago ga dijō tša gosasa go fihla manthapama ge dipudi di gōrōga.

ENDS. S. 430.